DIAS, António Jorge.
1953 *Rio de Onor: Comunitarismo Agro-pastoril*. Porto. Instituto para a Alta Cultura; Centro de Estudos de Etnologia Peninsular.

LISÓN-TOLOSANA, Carmelo.
1966 *Belmonte de los Caballeros: A Sociological Study of a Spanish Town*. Oxford. Clarendon Press.

TAX FREEMAN, Susan.
1970 *Neighbors: The Social contract in a Castilian Hamlet*. Chicago. Chicago University Press.

♦♦♦♦♦

PESET, José Luis.
1983 *Ciencia y Marginación. Sobre negros, locos y criminales*. Barcelona, Editorial Crítica, Grupo Editorial Grijalbo, 224 pág.

«Lo que fue amenaza siempre con volver, y, tal vez, si dejamos que se lleven a "los otros", nadie nos ayudará cuando los distintos seamos nosotros.»

(PESET - 1983, 10)

Aquesta obra és la darrera publicació, fins ara, de l'historiador de la ciència José Luis Peset, amb la qual ens demostra, molt gràficament, una sèrie de tesis que giren al voltant de la relació que es dona entre diferents avenços científics i tres categories específiques de marginats. La seva investigació es basa fonamentalment, en l'anàlisi de la literatura científica sobre els negres, els bojos i els criminals que va aparèixer en el transcurs del segle XIX.

El llibre consta de tres parts ben diferenciades, que corresponen i es justifiquen cada una d'elles per la delimitació de cadascuna de les categories de marginats tractades i dels seus corresponents discursos científics. Ara bé, les característiques que defineixen, expliquen i justifiquen cadascun dels tres processos, mostren bastants punts de contacte i similitud, alhora que permeten d'entendre el perquè d'aquestes categories.

En la primera part trobem com les descripcions científiques, a diferents països, sobre l'home negre no corresponen tant a criteris objectivables com

als interessos econòmics que cada una de les nacions tractades tenia en relació amb els Estats cotoners del sud dels Estats Units. Així, trobem des d'una França poc implicada en el desenvolupament de la Guerra de Secessió Americana, i per tant poc racista, fins a una Anglaterra preocupada per les conseqüències econòmiques nefastes d'una possible derrota del Sud i per tant amb un índex de racisme considerable. Si això passava lluny del camp de batalla, ¿què no havia de succeir en uns Estats Units dividits en estats industrialitzats i en estats en els quals la producció es basava en l'esclavatge?

Els antropòlegs físics, els etnòlegs, i altres científics socials eren els encarregats de demostrar teòricament, el inconvenient o els avantatges de considerar l'home negre com un igual o com un ésser inferior. Li atorgaven, tan sols, el paper «d'objecte útil» per «al progrés» de la «societat civilitzada», mentre no es barrejés amb el blanc i es mantingués en el seu lloc —o d'esclau o de proletari—.

Els bojos són la segona categoria de pseudo-homes en la qual demostra les seves tesis. Explica «l'aparició» d'aquest grup de marginats a partir de les migracions del camp a la ciutat i del procés d'urbanització.

Tradicionalment la bogeria havia estat considerada com una possessió diabòlica i al mateix temps com un perill públic. Tot i que aquesta ideologia arriba fins al segle XIX i l'impregna, en aquest moment, a partir dels reformadors mèdics francesos i anglesos, el boig és considerat com un malalt amb perturbacions somàtiques i per tant inclòs dins de l'àmplia categoria de tots els possibles malalts.

El conflicte en aquest terreny, es troba en qui té la paternitat o el dret de determinar qui és el boig i quines mesures s'han de prendre davant aquest fenomen. Juristes i metges es disputen aquest paper. Els juristes creuen que allò que en la medicina pot ser una malaltia de la qual cal tenir cura no és una raó suficient per justificar una conducta antisocial. Els metges, per la seva part, critiquen el llenguatge, les subtilitats i el partidisme dels advocats. Al mateix temps pensen que els jurats són incapaces d'entendre les sofisticades tècniques de la medicina.

En aquesta lluita el metge s'apropia dels poders legals, té el paper de jutge, i regna sobre el malalt i el manicomi. Ell és qui condemna el boig al silenci, al càstig, a la culpabilitat, a la solteria, a no tenir descendència i en definitiva a programar tots els seus dies i nits.

En la tercera part centra la seva anàlisi en les lluites i els conflictes que es van succeir a Itàlia, entre el creixement econòmic industrial que es donava al Piemont i una progressiva explotació del camperol sicilià. Això provoca l'aparició d'immigrants, de pobres, de vagabunds que arriben a ser considerats criminals nats, caracteritzats per un estat moribós incurable, i que tenen com a únic tractament l'aïllament.

La justificació científica del perquè d'aquests éssers s'explica a partir de causes tan individuals com els factors externs: físics, climàtics, ètnics, hereditaris. Aquests caràcters diferenciadors arriben a crear una barrera entre: l'«Honrat piemontès» i el «criminal sicilià», com a ésser biològicament diferents.

Lombroso és el principal defensor d'aquestes idees a Itàlia; van ser després trasplantades a Amèrica, a principis del segle XX, en el moment en què països com l'Argentina o els Estats Units es trobaven en unes condicions econòmiques similars a les que havien hagut de suportar els Estats Europeus a les darreries del segle XIX.

L'autor intenta demostrar, i ho aconsegueix en les tres parts de l'anàlisi, com una burgesia que es va apoderant del poder polític i econòmic a l'Europa del segle XIX veu necessari per la seva hegemonia imposar al mateix temps la seva nova visió del món mitjançant la cooperació científica.

El paper de l'erudit en el segle passat, com també en el nostre, és bàsicament salvaguardar els interessos particulars de la classe dominant i demostrar biològicament la superioritat de «l'home blanc, ric i assenyat», per tal que es pogués aplicar sobre les criatures «inferiors» —els negres, els pobres i els bojos— la ideologia racista pretesament objectiva que permetia, sense menysprear l'obra creada per Déu, utilitzar-los lliurement com a éssers productius —els negres—, com a éssers objecte d'estudi i tractament —els bojos—, y com a éssers que es podien reduir a l'aïllament —els criminals—.

Pensem que el mèrit de Peset rau a saber reconstruir la ideologia científica d'un segle, tenint com a fil narratiu el recull de les discussions entre els diferents intel·lectuals sobre aquestes tres categories de persones marginades. Amb els documents que utilitza podem arribar a entendre quin era el lloc d'aquests grups, encara que el que ens mostri directament sigui la visió que tenien d'ells els prestigiosos «homes normals» i els seus seguidors.

Peset creu que les condicions i les característiques que durant aquelles dècades van provocar aquesta ideologia racista són presents avui dia a la nostra societat, la qual es troba en un moment de predomini dels factors biològics mitjançant els qual s'intenta explicar i justificar tota una sèrie de conductes, situacions, propòsits i decisions davant de les dues tendències majoritàries: la marginació i l'homogenització.

Serra Paris i Tomàs

Departament d'Antropologia de Tarragona.

Institut Tarragonès d'Antropologia (secció de l'ICA)